

Ijzervreten

boven het Sextner front

De Drei Zinnen behoren tot de indrukwekkendste architectonische wonderen van Moeder Natuur. Bijna honderd jaar geleden spleet de Eerste Wereldoorlog het massief rond de iconische berg in tweeën. Als je vrij bent van hoogtevrees, ontdek je dat de rotstorens rondom nu nog bezaaid liggen met restanten uit die drie jaar stellingenoorlog. "Kijk, deze staaf is nog niet eens ontploft!"

Als een gems loopt hij, moeiteloos balancerend van steen naar steen, en

zoekt met het hoofd voorovergebogen de bodem af naar herinneringen uit zijn kindertijd. Met zijn handen in zijn zakken loopt Daniel Rogger met mij door een stenen loopgraaf uit de Eerste Wereldoorlog op bijna 2600 meter hoogte, op enkele uren gaans van het Duitstalige dorp Sexten, niet ver van de Oostenrijkse grens.

“Hier ligt weer zo’n scherf, van een shrapnel-granaat. Daar speelden mijn zus en ik vroeger mee als we de zomers in de hut doorbrachten.” We bevinden ons op een schuine rotsplaat vlak achter de kleine Buellelejochhütte, een populaire bestemming vanuit Sexten. Daniels ouders pachten als waard en waardin al 36 jaar de gezellige hut, zus Steffi helpt elke zomer mee. Daniel en Steffi zijn hier opgegroeid. Ik ben samen met mijn kompaan Michiel te gast in de speeltuin van hun jeugd.

Daniel heeft twee jaar geleden zijn berggidsdiploma gehaald en begeleidt nu bergsporters op klimtochten door dit spectaculaire landschap. Hij behoort tot een jonge generatie Tirolers die na studie en avontuur teruggekeerd zijn naar hun geboortestreek en de geschiedenis ervan beter willen leren kennen. Zijn nieuwsgierigheid wordt aangewakkerd door de vele vragen om informatie uit het buitenland naar aanleiding van het honderd jaar geleden uitbreken van de Eerste Wereldoorlog, dat in Italië volgend jaar wordt herdacht.

“De oorlog was voor ons, als kind, altijd aanwezig, vooral dan als bron van oude verhalen en spannende spelletjes”, vertelt hij. “Maar we vonden ook wel eens een bom op de bouwplaats van een nieuwe schuur. Het leukste was om het ding dan met rotsblokken te bekogelen totdat het ontplofte. *Brutal war dass!* Wisten wij veel. Nu komen de carabinieri eraan te pas. Zoals vorige zomer nog, vlakbij de Drei Zinnenhütte. Er is een explosief onschadelijk gemaakt dat toeristen hadden ontdekt.” Verderop, midden in een rechthoekige ruïne van lage stenen muren, ligt een puinhoop van staaldraad en geroeste conservenblikken, platgedrukt door honderd winters sneeuw. “Dit was de keuken van het regiment Italiaanse Alpini dat hier gestationeerd was. Verderop staat de officiersbarak, achter een rotswand, uit het zicht van de Oosten-

← Daniel geeft uitleg bij de instap van de via ferrata op de Toblinger Knoten.

↓ Beroemd plaatje. Paternkofel (2744 m, l.) en Drei Zinnen (2999 m) gezien vanaf het pad naar de Toblinger Knoten. De toenmalige klimmershut, die op dezelfde plek stond, werd door de Italianen in brand geschoten.

rijkse troepen. Deze positie was voor de Italianen van groot belang. Vanaf dit rotsplateau hadden ze een overzicht over de hele frontlinie, van de Drei Zinnen tot aan de Rotwand boven het Fischleintal. Zij hadden overal de hoogste posities ingenomen, de Oostenrijkers hadden geen schijn van kans.”

Einde van een wereldorde

De ‘Grande Guerra’ was hier met de oorlogsverklaring van Italië aan het Oostenrijks-Hongaarse Rijk in mei 1915 losgebarsten. Een jonge Italiaanse natie eiste haar plek op in de arena van de Europese grootmachten. Ondertussen brokkelde de structuur van het enorme Habsburgse Rijk snel af. Er broeide onrust en volkeren wilden onder het juk van Wenen vandaan. Nadat Servië in 1914 een conflict had uitgelokt en Oostenrijkse troepen — dus ook de Tirolse

volkslegers — naar het Oostfront werden gestuurd, greep Italië zijn kans en verklaarde op 23 mei Oostenrijk de oorlog. In allerijl werden de resterende Tirolse milities gemobiliseerd om de grens te bewaken. Die lag toen veel zuidelijker dan nu. Zij namen, gezien hun relatief geringe aantallen, de strategische makkelijkst te verdedigen posities in, ook al betekende dit dat ze hele stukken grondgebied aan Italië prijsgaven. Zo ontstond een ‘Tirols front’ van zeventienhonderd kilometer lengte, van het Stilfserjoch in het Ortlermassief tot aan Triëst aan de Adriatische Zee.

In de Sextner Dolomieten liep de frontlijn wel min of meer gelijk met de bestaande staatsgrens. Daarom werd die door de Oostenrijkers met hand en tand verdedigd. Dit maakte van het dal van Sexten een oorlogszone.

Vuurlinie

Op een paar kilometer van de Buellelejochhütte vandaan priemen drie kalkstenen wolkenkrabbers meer dan vijfhonderd meter de hemel in. De Drei Zinnen zijn het symbool van het UNESCO Werelderfgoed Dolomieten en als icoon bijna net zo beroemd als de Matterhorn. En net zo populair ook. In de zomermaanden verdringen horden toeristen zich aan hun voeten. De Rifugio Auronzo, gelegen aan de zuidzijde van de kolos, staat op de plek waar honderd jaar geleden een Italiaanse kazerne stond en is nu met de auto te bereiken. Complete Italiaanse families — grootouders en kleinkinderen gelijk — wandelen in één dag rond de puinvoeten van ‘hun’ Tre Cime di Lavaredo. Het is nu echter eind september en de naaldbomen en struiken beginnen te

verkleuren. Een kilte hangt in de lucht — vannacht heeft het licht gevoren. Nu lijkt de Drei Zinnenhütte op een bedevaartsoort voor Italiaanse schoolklassen. Vanaf het terras van de hut zie (en hoor) ik groepen tieners de ingang van de oorlogstunnels verkennen aan de voet van de Paternkofel, links van de beroemde drieling gelegen. Beide massieven, met elkaar verbonden door een lage bergpas, vormden een natuurlijke burcht van de Alpini in dit felbevochten deelfront. De klimmershut zelf, toentertijd veel kleiner dan nu, lag in de vuurlijn van beide legers. Als ik me omdraai zie ik achter het kapelletje van de Drei Zinnenhütte een relatief scherpe puist uit het plateau opstijgen: de Toblinger Knoten. Daarop — en daarin — zaten de Oostenrijkers verschanst.

Instap

Om ons te onttrekken aan het tumult van de jeugd rest ons maar één uitweg: omhoog, de Knoten in. Mijn via ferrata-ervaring is nog gering aangezien ik de sport pas enkele jaren geleden ontdekt heb. Maar het idee dat je een berg op kunt klauteren zonder dat je er al te veel technische klimvaardigheden voor hoeft te hebben, spreekt me enorm aan. Daniel leidt de weg: een lus van dik twee uur heen en terug vanuit de hut. “De ideale namiddaguitstap”, lach ik. Het lachen vergaat me enigszins als we enkele honderden meters verderop de instap naar de via ferrata bereiken. Zeven, acht meter boven mij zie ik een laddertje hangen. “Daarboven begint de route”, grijnst Daniel. Verstand op nul, vastklikken en gaan met die banaan, denk ik, en de spanning geeft me vleugels.

↑ De Kriegssteig De Luca-Innerkofler werd door de Alpini aangelegd om de stellingen op de Paternkofel te bevoorraden.

← Prachtige ‘schoorsteen’ op de via ferrata naar de top van de Toblinger Knoten.

←← Het pad naar de Stollen (tunnels) in de Paternkofel.

↑ Granaatscherven liggen overal voor het oprapen.

↖ Restanten van Italiaanse verdedigingswerken achter de Buellelejoehütte.

← Op de Alpinisteig laten we de Zwölferkofel (3094 m) achter ons.

➔ Stapelbedden in de Elferschartenspitze. De tunnels zijn te bezoeken onder begeleiding van een gids.

➔➔ Zicht van in de Elferschartenspitze op de 'gaten' van de vijand bij de Sentinalascharte.

In enkele stappen en grepen bereik ik de ladder. “Meestal proberen we helemaal aan het begin van de route een lastige passage in te bouwen”, legt Daniel uit. “Als er dan mensen verstijven van schrik, krijgen we ze tenminste nog de berg af. Want als zo iets hoger in de wand zou gebeuren, hebben we echt een probleem. Met de instap heb je het moeilijkste stuk dus feitelijk al gehad.” De spanning maakt snel plaats voor ontspannen concentratie. De rots is ruw, overal zitten goede grepen. Onderweg klauteren

we langs spleten waarin restanten van verweerde houten ladders en balken bungelen: de oorspronkelijke passages naar de top en de voorlopers van de *vie ferrate*, de ijzeren wegen. Dankzij deze infrastructuur konden de soldaten zich enigszins uit het zicht van de vijandige scherpschutters op en neer bewegen. De tijd vliegt en voor ik er erg in heb, staan we boven bij het fonkelnieuwe kruis. Stenen muurtjes, kluwens prikkeldraad en gaas bakenen de smalle rotstop af als ware

het een dakterras. Het uitzicht op Paternkofel en Drei Zinnen — de posities van de vijand — is adembenemend. De hemel trekt dicht dus maant Daniel om af te dalen. Dat doen we langs een veel minder steile route aan de achterkant van de Toblinger Knoten. Onderweg komen we een tunnelingang tegen. We lopen gebukt de berg in en vinden hier en daar stukken versplinterde planken en stutbalken. We komen uit op enkele gaten in de rots: kijk-gaten. Aan de voet van de berg waarin we

Er ligt een puinhoop van geroeste conservenblikken, platgedrukt door honderd winters sneeuw

ons bevinden zie ik een chaotische hoop met halfvergane planken liggen. “Dat was vroeger de barak voor de troepen”, zegt Daniel. Hij voegt eraan toe dat sinds 1916 de bevoorrading met enkele kabelbanen vanuit het Innerfeldtal gebeurde, uiteraard buiten het zicht van de Alpini.

Stellingenoorlog

Door aanvallen van beide zijden verschoof de frontlinie in de eerste maanden van 1915 nog wel eens, maar daarna hadden campagnes nauwelijks nog effect en begon een drie jaar durende uitputtingsstrijd. Beide zijden groeven zich in. Letterlijk: in de bergen. De kalkstenen massieven lieten zich makkelijk uithollen met dynamiet of compressieboren. De Toblinger Knoten is een echte gatenkaas, net zoals de Paternkofel aan de overkant, en zo nog tientallen andere bergen in de Dolomieten. Vanuit hun ingewanden zaten honderden Oostenrijkse en Italiaanse soldaten elkaar maandenlang door gaten te bespieden. Je kunt je voorstellen dat de omstandigheden erbarmelijk waren. Hygiëne was er niet, huidziektes en luizen waren een echte plaag. En dan kwam die eerste oorlogswinter, een van de strengste ooit. Begin november 1915 begon het al te sneeuwen, op sommige posities viel in enkele maanden tot wel twaalf meter sneeuw! Er waren continu lawines. De bevoorrading kwam in het gedrang. Dit noopte tot creatieve oplossingen. Vanaf 1916 werden overal materiaalliften en ingenieuze takelsystemen gebouwd waarmee ook zwaar materiaal naar boven kon gebracht worden. Zo

deed de kabelbaan zijn intrede in de Dolomieten.

“Aan het Dolomietenfront werd de eerste hooggebergteoorlog uit onze geschiedenis uitgevochten”, zegt Daniel. “Het was gelijk ook de laatste en de enige die misschien zin heeft gehad.” In die periode waren er immers nog geen vliegtuigen die hoog genoeg vlogen om dergelijke stellingen te bombarderen.

Helm en hoofdlamp

Hier moet ik aan denken als ik twee dagen later samen met Michiel en Daniel de donkere tunnels verken in de Elferschartenspitze, nog zo'n uitgeholde berg, op 2650 meter hoogte. Om hier te komen zijn we gisteren vanuit de Drei Zinnenhütte naar de top van de Paternkofel geklauterd. We liepen vervolgens over de Kriegssteig De Luca-Innerkofler naar de Buellelejoehütte waar we door de Roggers culinair flink zijn verwend. Vanochtend stond de beroemde Alpinisteig op het programma, een door de Italiaanse troepen in de rotswand uitgehouwen passage hoog boven het diep ingesneden Fischleintal. Ook hier konden we ons continu zekeren aan een staalkabel, een luxe die de toenmalige bergstrijders niet hadden. Aan het Dolomietenfront vielen de meeste slachtoffers dan ook niet door krijgshandelingen maar door steen- en sneeuwlawines. De spectaculaire Steig leidt naar de Sentinellascharte waar de Alpini hun stellingen hadden, geen tweehonderd meter van de Oostenrijkers in hun Elferschartenspitze vandaan.

Voorover gebukt, en blij dat ik een helm op heb, loop ik in het pikdonker steil omhoog langs een soort houten glijbaan. Hierover werden vroeger spullen in een bak op en neer getakeld. In een uitgehouwen alkoof verschijnen stapelbedden in het schijnsel van mijn hoofdlamp. Aan de andere kant, op een beschimmelde legplank, vinden we ontstekingsdraad, een spade, conservenblikken, lege hulzen en een scherf van een porseleinen kopje. De lucht is kil en vochtig. “Kijk, hier zit nog een dynamietstaaf in de wand!” Daniel probeert hem los te peuteren uit het gat. “Na de oorlog was er schaarste in alles. Wat meegenomen kon worden, nam men mee. Zoals planken voor brandhout, en dynamiet om de wortelkluiten van al die gekapte bomen in het dal uit de grond te blazen, zodat er weer gezaaid en gemaaid kon worden.” Vanuit een kijkgat staar ik naar buiten naar de vierkante gaten in een rotswand tegenover ons, onwaarschijnlijk dichtbij, naast de Sentinellascharte: daar zat de vijand. Ongetwijfeld werden er sporadisch mitrailleurssalvo's uitgewisseld, maar een *game changer* die de oorlog een wending kon geven zal het nooit geweest zijn. Absurd.

Het is vlak voor zonsopgang als ik op de rotsrichel achter de Buellelejoehütte sta. Vanaf deze plek domineerden de Alpini het Sextner front. Het is een wonder dat de Oostenrijkers het daar beneden überhaupt zo lang volgehouden hebben, peins ik. Ik probeer me het gedonder van kanonnen en de geweer-salvo's van honderd jaar geleden in te denken, maar dat lukt niet. Er is alleen de wind. Ik loop een stukje langs een loopgraaf. Een roestige brok metaal valt op tussen de witte kalkstenen. Wellicht een scherf van een granaat. Zou Daniel er vroeger ook mee gespeeld hebben? ■

jvandevoorde@bergenmagazine.nl